

Legfőbb haszna a könyvnek az, hogy a pedagógiai gondolkodás forrongása közben felvetődött, gyakran hangoztatott sok elv és követelmény, mely eddig jórészt megközelíthetetlen eszményként lebegett előttünk, közelebb jutott hozzánk, elérhetőnek tetszik, mert e könyvben meg van mutatva a hozzávezető, járható út.

Juhász Béla.

A női kézimunka tanításának módszere. Kézimunka-tanítónők és képzőintézetek számára írta Sacher Eleonóra. Átdolgozta és bővítette Kovács Jolán. Bp., 1931. Szent István-Társulat.

Kézimunkatanításunknak régen várt módszertana ez. Beosztása szerint két részből áll: az igen jó nevelői tapintattal megírt pedagógiai részből és egy tisztán technikai részből. Az elsöben méltatja a kézimunkatanítást mint nevelő eszközt, a kézimunka értékét a család és a kenyérkereset szempontjából. Finom érzékkel szól a jó ízlésről, divatról, stílusról, kiállítások és múzeumok látogatásáról. Nagy körültekintéssel tárgyalja a kézimunkatanítás módszerét, az előkészítést, szemléltetést, magyarázatot, begyakorlást. Tisztán technikai részében a kézimunkatanítás tantervét adja. A legegyszerűbb munkáktól kezdve végigvezeti az olvasót a négy osztály anyagán, ahol csak lehet, a kézimunkatanítás szolgálatába állítva a magyar néphímzés szebbnél-szebb mintáit és motívumait. Lelkes tárgyszeretetre, szakértelemre és gondos összeállításra vall mindaz, amit a magyar néphímzésről mond és képben bemutat. Ügyes dolog a néprajzi térkép használata, mely az egyes néphímzések területét jelöli meg. R.

Emile Candaux: La fonction sociale de l'éducation. Etude sociologique. Payot, Genève, 1930. (N. 8-r., 152 l.)

A nevelés társadalmi funkciójáról szóló, szépen fölépített és tömören írt könyvében, mely érdekes tárgya miatt részletesebb ismertetést érdemel, a szociológia módszerével megállapított nevelési tények tudományának főbb vonalait rajzolja meg Candaux, genfi középiskolai tanár. Nevelésen Durkheim nyomán a különféle közösségek felsőbb hatalmainak azon tevékenységeit érti, amelyek az ifjú nemzedéknek az időnkénti általános és különös társadalmi (vallási, társadalmi osztálybeli, foglalkozási) környezethez való alkalmazkodását mozdítják elő. Csak az iskolai nevelés tényeire szorítkozik s mellőzi a nevelés egyéb formáit.

Először a nevelési tények szociológiájának tárgyát és módszerét fejtegeti. A neveléssel elméletileg foglalkozók egészen korunkig nem a megvalósított tényeket vizsgálták, hanem eszményeket tanulmányoztak s ezek elérése végett szabályokat állítottak föl. A neveléstudomány sokáig e normatív rendszerek és tanok ismertetése és kritikája volt. Az egyes nevelési doktrinákat úgy tekintették, mint amelyek mindjobban közelednek a teljes és tökéletes eszmény felé.

A társadalom nevelési tevékenysége bizonyos gondolkodási s eljárási módokban nyilvánul és megfigyelhető, mérhető, mással összehasonlítható. A nevelési tények társadalmi tények, az egyénen kívül és felül állanak s rákényszerítő erővel hatnak. Egy nevelő sem csinálja tantervét vagy módszerét,

hanem kapja. Az újításokat is társadalmi szükségletek diktálják. Minden nevelő, főleg a kezdő, érzi, hogy milyen súllyal nehezedik eljárására az uralkodó gyakorlat és rendszer. A hagyománnyal való szakítás különféle kellemtlen társadalmi visszahatással jár.

A nevelési tények tudományának megszerkesztéséhez dokumentumokra van szükség. Ilyenek a törvények, rendeletek, szabályzatok, tantervek, statisztikák, költségvetések, évkönyvek, beszámolók, iskolai kiállítások, múzeumok, monográfiák, kritikák, vitairatok s az iskolai életre vonatkozó történeti művek. Azonban a nevelő tevékenység bizonyos részét nem találjuk meg ezekben. Nagyon keveset tudunk meg belőlük pl. a régi tanítási módszerekről. Ezekről egykorú írásokból kaphatunk felvilágosítást. A dokumentumok nem mindig fejezik ki a teljes valóságot; a hivatalos tanterv pl. nem azonos avval, amit az egyes iskolákban megvalósítanak; vigyázni kell tehát felhasználásukkal, mert nagy űr választhatja el őket a valóságtól. A nevelési tények közé tartoznak a nevelési tanok is.

Az oktatás különböző típusai (elemi-, közép-, felső- és szakoktatás) nem egymásután és egymással szoros kapcsolatban jöttek létre. A középfokú oktatás jóval megelőzte az elemi oktatást és sokáig semmiféle összefüggésben nem volt vele. A XIX. században a különböző módon fejlődött különféle darabokból egységes szervezetet igyekeznek alkotni, ami több helyen (pl. Franciaországban) még ma sem sikerült egészen.

Az iskola az egyház szülötte s az egyház árnyékában nő századokon át. Tehát nem a családi nevelés, hanem papi funkciók folytatása. A tanítás idők folyamán nemcsak mind több emberre terjed ki, hanem mind tovább is tart és a növekvő szükségleteknek megfelelően mindjobban differenciálódik.

Az iskolai nevelési funkció legrégebb formája, a középfokú oktatás, már a VI. században feltűnik. A XIII. században megjelenik az egyetem, mint a székesegyházi iskolák kiterjeszkedése s állandó kapcsolatban marad az utóbbiakkal. A reformáció korában alakul ki az akadémia és előkészítője, a gimnázium (1538), melybe Sturm bevezeti az osztályrendszert. Míg a reformáció az iskolát lassanként az egyház gyámsága alól az állam alá helyezi, az ellenreformáció az ellenkezőre törekszik, ami azonban ellentétben volt a társadalmi fejlődéssel és végül is a jezsuiták kiűzésére, ezenkívül Franciaországban még nagy harcokra is vezetett az egyház és az állam közt (az „enseignement libre“ kérdése) s a harc még ma sem szűnt meg egészen.

A XVI. század társadalmi átalakulásából keletkezett iskolai rendszer csak a XVII. századtól kezdve szilárdul meg és másfélszáz éven át érintetlen marad. 1750 felé az átalakulásnak új korszaka kezdődik s a klasszikus gimnázium mellett felbukkan a reáliskola vagy a modern gimnázium, hogy a tekintélyessé fejlődött kereskedő- és iparososztály gyermekei a klasszikus gimnázium oktatásával egyenlő értékű oktatást nyerjenek. Azonban ez az új iskola a katolikus országokban csak nagy küzdelemmel s több mint 100 év múlva tud meggyökeresedni. A XIX. század végén Közép-Európában az egyetemek is megnyílnak a reáliskolák előtt.

A középfokú oktatás az újabb szociális szükségletek kifejlődésével a jelenkorban még jobban differenciálódik s a középfokú szakiskolák is mind közelebb jutnak a gimnáziumhoz.

A főiskolai oktatás is lényegesen átalakul a XVIII. század folyamán.

Az elemi oktatás Nagy Károlyig nyúlik vissza, azonban a népoktatás csak a XVII. század végén és a XVIII. század elején kapja első nevezetes formáját.

Míg az elemi iskolát rákényszerítik a családokra, a kiseddévót a XVIII. században és később a családok kívánják, mert a fokozódó iparosodás következtében nem tudnak megfelelni teljesen nevelési feladatuknak.

A szakiskolák tulajdonképpen csak a XIX. század második felében s a XX. században fejlődnek ki és sokasodnak meg. Azért sokfélék, mert alkalmazkodnak az egyes vidékek gazdasági viszonyaihoz. Mivel állandóan alkalmazkodniuk kell az új helyzethez, tantervüket és módszerüket gyakran változtatják.

A nőnevelés a francia forradalomig az elemi iskolával befejeződött. A lányok középfokú oktatása úgy alakult ki, hogy elemi oktatásuk kitelődött s a felső osztályok középiskolai osztályokká váltak. Németországban 1909-ig elemi iskolának tekintik a felső leányiskolát. Először háztartási, majd pedagógiai, kereskedelmi és ipari szakiskolák keletkeztek nők számára.

A tantervek a középkor óta rendkívül megváltoztak. A változás bizonyos társadalmi értékek (valeurs collectives) változásával kapcsolatos. Az értékek (pl. haza, tudomány stb.) olyan gondolat-, hívés- és szimbolumrendszerek, amelyek tiszteletet keltenek olyanokban is, akik nem ismerik őket. Igen nehezen változnak s az újításoknak sokáig ellenállanak. Közülök egyesek azonban lassanként mégis elavulnak, elvesztik tekintélyüket, neveltségessé válnak és mások kerülnek helyükre. A régi érték gyakran az újba olvadva folytatja életét. A középkori hét szabad művészet pogány hagyomány, mely tovább él a kereszténységben. Uralma négy századig tart. A XII. század végén a skolasztika arat rajta győzelmet. A XVI. században a humanizmus jut a skolasztika fölé, ez azonban tovább él a XVII. század skolasztikájában. Csak az enciklopédisták századának sikerül teljesen megvalósítani s megújítani a renaissance gondolkodóinak művét, az értelmi értékek kollektív tőkéjét. A XVIII. század a tradíció ellen támad s új, kritikai szellemben tanulmányozza az ókort is (neohumanizmus). A XIX. században a humanizmus értéke a tudományok hatása alatt módosul. Az értelmi művelésnek addigi egyedüli eszközéből csak egy eszköz lesz, és pedig csak azzal a föltétellel, hogy tudományossá válik. Igaz, hogy még ma is vannak, akik a latin elsőségét hangsúlyozzák s bizonyos titokzatos értéket tulajdonítanak neki, azonban ez a csökevényes felfogás nem sokáig állhat ellen a társadalmi fejlődésnek. A modern világ ugyanis mind gyorsabban fordul el az ókortól. A klasszikus tanulmányok mellett különösen megnövekszik a tudományok jelentősége. A modern államok nagy áldozatokat hoznak a tudomány fejlesztésére, anélkül, hogy gyakorlati értékű kutatásokat kívánnának fölé. A tudománynak nem is azért van ma olyan nagy tekintélye, mert gyakorlati szolgálatot tehet, hanem mert értéknek látjuk.

A XVIII. század nevelési szempontból egy másik értéket is termel: a haza-értéket. A francia forradalom magasztalja, fölhasználja, erősíti, sőt még túlozza is a nemzeti érzést. A „nemzet“-érték helyét szerez a forradalmi nevelési tervekben s a XIX. század folyamán még jobban megerősödik a társadalmi és nevelési értékek közt. Jelenleg a nemzetköziség értéke szemben áll a hazafiság bizonyos formáival s egy új szintézis kezd kialakulni. A nemzet és emberiség kibékül egymással, illetve a „nemzet“ elveszti kizárólagosságát és fokozatosan humanizálódik. Ezt támogatja a tudományos fejlődés is.

A renaissance-ig nagyon kevés tãnterv van. A tanítási tárgyak számának megnövekedése és osztályok szerint való elosztása tette szükségessé a tanterveket, amelyeket először a protestáns gimnáziumokban és a tanító-kongregációk intézeteiben találunk.

A gimnáziumokban az ókori nyelvek csakhamar kiegészülnek ókori történettel és földrajzzal. A jansenisták és az oratorianusok a tanításban már a nemzeti nyelvet is használják, amelynek értéke a XVII. századtól kezdve különböző társadalmi okok hatása alatt állandóan nő. Az Empire alatt kerül be a francia irodalom a francia középiskolákba. A tudományok pedig csak a XVIII. század végén s a XIX. század elején nyernek polgárjogot a középiskolában.

Az elemi iskola tanterve sokkal nagyobb változáson ment át, mint a középiskoláé. Első tárgya volt a katekizmus. A XVII. században az írás s vele bizonyos nyelvtani és helyesírási elemek vonulnak be az iskolába. Majd a számtan, azután a mértan s végre a természettudományoknak bizonyos elemei is. Mikor az elemi oktatás állami felügyelet alá kerül, a nemzeti tárgyak is alkotórészei lesznek a tantervnek: a földrajz, a történelem, a hazafias dalok s torna, mint a katonai gyakorlatok előkészítője. E tárgyak közt jelenleg bizonyos egységet és összhangot próbálnak teremteni. (A koncentráció kérdése.)

A jelenlegi tantervek tehát százados munka eredményei. A nevelés anyagát ennélfogva nem lehet egyszerű deduktív logikai művelettel meghatározni.

A tanterveknél is lassabban változnak a módszerek. Lélektani alapjuk, sőt külső formáik is érintetlenek maradhatnak sok századon át és átélhetik az összes forradalmakat, mert a funkcionálási tények állandóbbak, mint a szerkezeti tények.

A legegyszerűbb és leggyakoribb módszer az egyszerű szóbeli közlés. A középkor a legnagyobb mértékben élt vele. Még most is uralkodik az arab egyetemeken. Tökéletesebb alakja a katekizáló módszer. Korán le is írták a szöveget magyarázatokkal együtt. A szóbeli közlés e fejlettebb formája egy csomó iskolában még a XX. században is megtalálható. A könyvnyomtatás föltalálása óta a tanítás a tankönyv széljegyzete. Speciális módszer volt még régen a disputa és az amplifikáció. Mindezekkel a módszerekkel a felnőtt bizonyos mennyiségű ismeretet adott át a fiatalok emlékezetének. És míg a tantervek többnyire megújultak, a legrégebb módszerek megmaradtak a XIX. század legmodernebb iskoláiban is; a reális iskolák ugyanis a klaszikus gimnáziumok receptje szerint dolgozták (legalább 1900-ig). Az anyanyelv és az élő idegen nyelvek tanításában ugyanazt a módszert alkalmazták, amit a latin nyelvtan tanításában. A személyes kutatáson alapuló tudományokat dogmatikusan kezelték; a fizikai és növénytani leckeiket, továbbá a számtani szabályokat diktálták és betanultatták.

Az erkölcsi nevelés terén a XVIII. századig az erkölcsi szabályok a vallásos hagyomány részét alkották, a XIX. század folyamán mindjobban elválnak az utóbbtól és többé-kevésbé racionális kódexbe szerveződnek.

A régi iskola a fiatal nemzedékre társadalmi szimbolumokat (írás, számrendszer, rajz, zenei hangjelzési rendszer, osztályozás), hitelveket származtat át és vele bizonyos társadalmi viselkedésformákat sajátított el. Nem az „ego”-val, hanem kizárólag a „socius”-szal foglalkozik. Ismereteket akar adni és

nem szellemet formálni. Sem indukciót, sem megfigyelést nem alkalmaz. A tanulás benne a konkrét tapasztalástól független absztrakciók emlékeztetvése. Az absztrakcióknak és formuláknak különös értéket tulajdonít. Innen magyarázható a verbalizmus társadalmi eredete. A szimbolumok szerepe magyarázza meg a vizsgákat, amelyeken be kell mutatni az elsajátított tudást. A vizsga akkor tűnik fel, mikor az értelmi hagyomány már nagy. A tankönyv társadalmi szimbolumokat és absztrakciókat tartalmaz. Majdnem szentírás. Dionysos Caton középkori tankönyvét még a XVIII. században is használják.

A régi nevelésben tehát minden szerv ugyanazon célra törekedett: a társadalmi értékek átszármasztására. Ezt a célt nem lehet filozófiai spekulációkból szármasztani, sőt ezekkel meg sem lehet magyarázni. Osztónszerűen valósították meg hatalmas társadalmi impulziónak engedve a pedagógusok milliói.

A nevelési funkció nagy válságon megy keresztül. A válság csak a XX. században jutott akut stádiumába, bár tünetei már a XVIII. században jelentkeznek. Elméleti és gyakorlati emberek sorakoznak az új nevelés (aktív iskola) zászlója alá s az újító törekvések igen tekintélyes méreteket öltenek. Főképpen a módszer és az iskola külső szervezetének kérdései állanak az előtérben. Az új irányok különböző iskolai kísérletekben nyilvánulnak. Eszrevehető változások történnek a régi iskolákban is az egyes tárgyak tanításában, új tankönyvekben, tantervekben, kiállításokban stb.

Az új iskola nem az ismeretek halmozásában, hanem a képességek fejlesztésében látja feladatát. A tudás megszerzését a funkcionáló gyakorlással kapcsolja egybe. A funkcionális elv megvalósításának eszközei a természetes vagy közvetett érdeklődés, a megfigyelés, az ismereteknek természetes szerkesztésében való növekedése (koncentráció). A társadalmi technikák (írás, fogalmazás, számolás, rajz, ének, kézimunka) nem önálló tárgyak, hanem csak kifejezőeszközök, amelyeket személyes munkával, kényszer nélkül tesz magáévá a gyermek. Szimbolumok csak akkor szerepelnek, amikor azok fokozatos absztrakció segítségével kidolgozott valóságos szerzeményeket képviselnek. Az osztályban egyéni munka folyik s a fegyelem nem abban áll, hogy mindenkit ugyanazon magatartásra kényszerítsenek, hanem hogy a társadalmi szempontból hasznos tevékenységeket bizonyos autonómiával rendelkező szervezetbe organizálják. A tankönyvek csak azt tartalmazzák, amit a közvetlen megfigyelés nem adhat. Az emlékezeti vizsgát a személyes munka, a növekvő erők próbája váltja föl, ha nem helyettesíti teszt-vizsgálat, mellyel a képességek mértékét igyekeznek megállapítani. Mik az okai ennek a változásnak? Mindenekelőtt a folytonosan növekvő társadalmi differenciálódás. A nevelés terén a haladás az intézményeknek a civilizáció fejlődése folytán előálló új szükségletekhez való állandó alkalmazkodásában áll. A politikai és filozófiai tanok csak visszatükrözik, de nem idézik elő a kollektív tudat belső átalakulását.

A középkorban a nevelés a kevésbé differenciálódott társadalmi élthez volt alkalmazva. A feladat a fiataloknak a tradícióba való bevezetése volt, melynek szükséges kiegészítői voltak az erős testi büntetések (miként ma a primitív társadalmakban). A bevezetés bizonyos mértékben titkos is volt. Olyan szimbolumokat használt, amelyekről nem volt szabad tudniok másoknak. A középkori nevelés szándékosan zárkózik el az élettől. E célból hasz-

nál külön nyelvet, a latint, a beavatottak nyelvét. Nem azt kereste, hogy az ismeret hasznos, hanem hogy tiszteletreméltó legyen.

A mai nagy társadalmi differenciáltság hajlékony, mozgékony szellemeket kíván, akik hamar alkalmazkodni tudnak bármely funkcióhoz és hamar el tudják sajátítani a hozzátartozó ismereteket. Szakértő bárki, bármely pályán nem betanult, hanem megszerzett tudással lesz. 1850-től a gimnáziumokban a klasszikus tanulmányokat a különféle képességek gyakorlóeszközének, szellemi gimnasztikának kezdik tekinteni s ma főképen formáló erejük miatt szokták védeni. A régi eszköz elé tehát új célt tűztek ki.

Ha a társadalmi differenciálódást a nevelés differenciálódásával összehasonlítjuk, azt látjuk, hogy az utóbbi az előbbitől elmaradt. Innen a sok kritika régóta, hogy a nevelés, különösen a középiskolai, nem felel meg a modern követelményeknek. Mi az oka az elmaradottnak? Az intézményekben levő holterőre hivatkozni nem elég magyarázat. Fontosabb az, hogy a nevelésnek, mivel célja a társadalmi élet folytonosságának biztosítása, nagyobb stabilitást kell mutatnia, mint más társadalmi funkcióknak. A társadalom elitjét nevelő középiskolán különösen meglátszik a társadalmi tradicionalizmus.

Minek tulajdonítható a nevelési rendszer stabilitása? 1. A hatóságok konzervatív szellemének. Ritkán indul ki reform hivatalos helyről. 2. A közvélemény konzervatív, az újítókat kritizálja. 3. Az igazi konzervatív erő azonban a tanítókból van. Ők úgy akarnak tanítani, ahogy őket tanították. Nem szeretik az újat. Nem szellemi vakság vagy restség miatt, hanem mert érzik, hogy ha engednének az új áramlatoknak, nem lenne meg a szükséges stabilitás és egység a nevelésben és a társadalomban.

Az elmaradás következménye az, hogy a nevelés nem alkalmazkodik a társadalmi élethez és válság áll be. A társadalmi válság több funkció vagy egy funkció részei közti egyensúlymegbomlásból ered. Beszélnek általában az oktatás és az egyes tárgyak tanításának válságáról. Különösen erős szokott lenni a válság nagy felfordulások előtt és után. Miféle orvosságokat szoktak ajánlani a válság megszüntetése végett? 1. Térjünk vissza a régihez! — hangoztatja a konzervatív sajtó. Válságos időben szokták a régi jó idöket visszakívánni. A tanítók közül is sokan vádolják az újat, hogy a régít aláásta. 2. Új elméletekkel teljesen mást akarnak a régi helyére tenni. Az új elméletek rendesen új társadalmi törekvéseket fejeznek ki és új szükségleteknek akarnak eleget tenni, de lehetnek a valóságért kárpótló utópiák is. 3. Az egyensúly helyreállása azonban csak úgy történhetik meg, ha az elmélet átmege a gyakorlatba.

Jelenleg tehát egy funkciónak az organizmus egészéhez való alkalmazásáról van szó, hogy a mind nagyobbá váló eltolódást az iskolai intézmények és műveltségünk más formái közt megszüntessük. De lehet-e a pedagógiai fejlődést meggyorsítani? Vajjon az iskola belső végzete nem az-e, hogy elmaradjon és csak távolról kövesse az életet? Erre nem lehet spekulációval kielégítően válaszolni, meg kell várni a tapasztalás döntését. Míg ugyanis a franciák hiába próbálják közoktatásukat újjászervezni, Németország, Svájc, főképen pedig Belgium és Ausztria sikeresen hajtották végre a reformot.

A pedagógiai fejlődésre a társadalmi differenciálódáson kívül hatással vannak a földrajzi, gazdasági, politikai, vallási és erkölcsi tényezők. Bár gyakran tapasztaljuk, hogy az anyagi eszközök hiánya meglasztja a fejlődést, nem látjuk a gazdasági élet közvetlen hatását a pedagógiai intézmé-

nyekre. Ritka, hogy politikai átalakulás ne járjon az intézmények átalakulásával, de ritka az is, hogy egy forradalom maradandóan teljesen új nevelési rendszert teremtsen. Pedagógiai alkotásokhoz legalább is viszonylagos nyugalom szükséges. Az objektív erkölcsi életet még nem tették olyan alapos tanulmány tárgyává, hogy a nevelésre való hatását pontosabban meg lehetne állapítani.

Természetesen a nevelésnek is vannak szociális hatásai. Már Leibniz megmondta, hogy aki ura a nevelésnek, az meg tudja változtatni a világ képét. A nevelés azonban inkább megőríz, mint újat teremt. A társadalmat átalakító erők az iskolában végződhetnek, de nem onnan indulnak ki. Nincs rá példa, hogy egy hanyatló országot pusztán a nevelési rendszere mentett volna meg. De az is bizonyos, hogy az államok nagyságát nem iskolai intézményeik idézik elő; ezek megőrzik a tett előrehaladást, de nem határozzák meg. Így nézve a dolgokat nem alacsonyítjuk le a nevelés szerepét, mert nem szabad elfelejteni, hogy a szent tüzet gyakran nehezebb megőrizni, mint meggyújtani. Egy állam, mely hirtelen emelkedése után az iskola segítségével nyugalmat talál, megkapta nevelőitől mindazt, amit nevelői adhatnak neki.

Műve utolsó lapjain Candaux felsorolja, miben lehet a szociológia segítségével a pedagógiának. Szerinte abban, hogy 1. a pedagógiát megszabadítja bizonyos álproblémáktól (a nevelés joga, célja); 2. lehetővé teszi a nevelés tudományainak logikusabb elrendezését. Végül rámutat, hogy a jelenlegi pedagógiai viták alapját alkotó általános műveltség elemeit hogyan lehetne pozitív kutatással megállapítani.

Kenyeres Elemér.

Kurt Levinstein: Goethes Faust und die Erziehung des jugendlichen Menschen.
1930, 162 l.

A Goethe-centenárium alkalmából, főleg a költő hazájában, sűrűn jelentek meg olyan művek, amelyek új szempontokból igyekeznek e lángelme életével és alkotásaival foglalkozni. Szerzőnk is rajong Goetheért, Faustjáért és tanári hivatásáért, ami elegendő jogcím arra, hogy munkájáról megemlékezzünk. Ez a német irodalmi tanítás keretébe vágó érdekes kísérletről számol be: miután egy kedvező feltételek között működő fiúközépiskola két felső osztályában hat különböző tanulónemzedékkel, két éven keresztül heti egy-egy órában, alapos magyarázatok kíséretében elolvastatta a Faust mindkét részét, megállapítja, hogy e vállalkozása minden ízében sikerült. Könyve az első órától kezdve, a mű részeinek rendszeresen tagolt sorrendjében szemlélteti eközben követett módszeres pedagógiai eljárását, amivel valóban példát és mintát ad arra nézve, hogy egy hivatásáért és tárgyáért lelkesedő tanárnak miként kell a tanítást előkészíteni, irányítani és a tanulókkal együtt lefolytatni. Zárószavában joggal utal az ilyen szellemben végzett irodalmi tanításnak egy fontos tanulságára: arra, hogy a mai ifjúságnak a klasszikus írókkal szemben állítólag tanúsított és mostanában mindgyakrabban felpanaszolt közömbössége nem helytálló, mert ezek az örökbecsű művek kellő beállítás és tárgyalás mellett még most is alkalmasaknak bizonyulnak arra, hogy az ifjúság érdeklődését tartósan leköссék.

Nálunk a középiskolák két felső osztályában a németnek juttatott heti 2—2 óra mellett természetesen szó sem lehet a német kísérlet kipróbálásáról,